

havnske signaler. Som gode købmænd så de snarere deres fordel ved at kollaborere, i stedet for at gå til åben modstand. Når det kom til stykket, vejede de individuelle interesser tungere til end gruppens.

At der var tale om en lokal opposition mod det danske styre, lader sig ikke skjule. Bård Fydenlund rejser da i sin artikel "Anker-familien og nye elite-dannelser i Christiania på slutten av 1700-tallet" spørgsmålet om, hvorfor man fra dansk side ikke udraderede den. Svaret ligger efter hans opfattelse lige for: Regeringen ville ikke lægge sig unødigt ud med den vidtforgreneede indflydelse, patriciatet havde erhvervet sig på alle samfundsområder, ikke mindst på kulturens område, gennem dets nære kontakter med indflydelsesrige kredse rundt om i Europa. I realiteten kunne man opnå store resultater gennem tætte personkontakter til ledende danske embedsmænd både i Norge og i Danmark. Medlemmerne af den hovedrige Ankerfamilie havde et skarpt blik for systemets indbyggede svagheder og muligheder, og forstod fuldgodt at spille herpå. Peder Anker videreførte med held denne overlevelsestaktik, da han efter 1814 så sin fordel i at alliere sig med svenske interesser.

Det er en såre interessant bog, der her præsenteres for den nordiske historikerverden. Den rejser flere spørgsmål end den besvarer, og det gør den svær at lægge fra sig, når man først har åbnet den. Når man som undertegnede gerne vil medvirke til at klarlægge hovedlinjerne i det tætte samspil mellem Nordjylland og det søndenfeldske Norge, leder man imidlertid forgæves efter at se trælasthandelen vurderet i en bredere sammenhæng. Stein Tveite strejfer dog problemstillingen når han påpeger, at patriciatet modsat andre handelsfolk ikke drev konthanhandel med bonden, og at specielt Bernt Anker konsekvent holdt sig uden for Danmarkshandelen med kornvarer. Muligvis er den dansk-norske samhandel over Skagerrak for en parentes at regne rent nationaløkonomisk vurderet, men når man erindrer sig kornmonopolets politiske betydning i en dansk-norsk unionssammenhæng og siden hen i det dansk-norske historikersamkvem, forekommer det at være en vigtig opgave for norske og danske forskere at få klarlagt, hvor tæt forbundne de norske og danske interesser i realiteten var, når man ikke talte nationalromantisk, men realpolitisk og erhvervsøkonomisk. Givetvis havde Christiania-patriciatet stor indflydelse, men hvordan vurderer betydningen heraf i forhold til andre faktorer? Stein Tveite rører her ved et interessant problem, når han med Bernt Anker som kilde afslutningsvis karakteriserer datidens (og nutidens!) Norge som "et høgkostland". Mange uden for patriciatets kreds må have tjent gode penge i dansketiden.

Erik Helmer Pedersen

Søren Hein Rasmussen og Poul Villaume: Et land i forvandling. Danmarks historie 1970-2005. Gyldendalske Boghandel, Nordisk Forlag A/S og JP/Politikens Forlag A/S, 2007. 792 s., ill. 399 kr.

Grænseforeningens formand Finn Slumstrup udtalte i et interview i *Morgenavisen Jyllandsposten* 27. oktober 2007, at Danmark de sidste 150 år har slået to store saltomortaler. For det første formåede danskerne at vende nederlaget i 1864 og tabet af Sønderjylland til en folkelig sejr, der med de politiske partier Venstre og Socialdemokratiet som de udfarende kræfter iværksatte en sand kultur- og foreningsrevolution, der skabte den danske nationalstat, som vi kender den i dag. Den anden store saltomortale bestod, i henhold til Slumstrup, i omformningen af Danmark fra et klassisk landbrugs- og industrisamfund til en moderne vidensbaseret velfærdsstat, der er solidt integreret i det internationale samarbejde.

Det er på sin vis fortællingen om denne anden saltomortale, hvis hovedingredienser er velfærdsstat, viden og international integration, der er omdrejningspunktet for Poul Villaumes og Søren Hein Rasmussens *Et land i forvandling – Danmarks historie 1970-2005*, som her skal anmeldes. De to forfattere har delt disse 35 års Danmarkshistorie imellem sig, så Poul Villaume tager sig af tidsrummet 1970-1985, mens Søren Hein Rasmussen runder af med de 20 år 1985-2005. Et land i forvandling udkom faktisk første gang 2004-2005 som henholdsvis bind 15 og 16 af den opdaterede version af Politikens og Gyldendals 17 bind store Danmarkshistorie. Den almene interesse for Danmarks nyere historie er i henhold til forlagene forklaringen på denne samlede udgivelse. Struktur, indhold og konklusioner i *Et land i forvandling* er altså set før. I henhold til forlagene skulle eventuelle trykfejl dog være rettet og nye illustrationer tilføjet, ligesom tidstavlerne og litteraturvejledningen er blevet opdateret. Endelig har Søren Hein Rasmussen skrevet et afsluttende 25 siders afsnit om 2001-2005, så læseren kan blive opdateret på den seneste udvikling.

Bogen er overordentligt smukt illustreret og alene gengivelsen af de mange satiretegninger, hvor især Bo Bojesens og Roald Als' omfattende produktioner har fået en fremtrædende plads, er et studium værd i sig selv. I den mere seriøse afdeling bidrager oversigtskort, søjlediagrammer og grafer fint til forståelse og overskuelighed. Denne læsevenlige og grafisk flotte fremstilling skæmmes dog af det irriterende faktum, at det er gået lige vel stærkt med sammensætningen af de to bind. I forhold til ind-

holdsfortegnelsen er det således ikke klart, hvornår Villaume stopper og Hein Rasmussen tager over. På s. 271 og 337 har vi billedtekster uden billeder, og på s. 326 henviser Poul Villaume til sidetal i bind 16, der af gode grunde ikke kan findes, eftersom bind 15 og 16 ikke optræder med selvstændige sidetal i *Et land i forvandling*. Værst er det dog, at siderne 637-666 er blevet trykt to gange i denne anmelders udgave, hvilket er ensbetydende med, at siderne 669-700 glimrer ved deres fravær. Dermed får man selvfølgelig mulighed for to gange i træk at blive orienteret om de nye teknologiers lyksaligheder og problemer, som det udfoldede sig 1985-2005. Til gengæld bliver man, grundet de manglende sidetal, så ikke stort klogere på hverken "Det grænseoverskridende kulturliv" eller "Samliv i forandring" i samme periode. Her er ikke tale om en enkelt trykfejl eller en fejlplaceret billedtekst, men derimod om hele 31 sider, der glimrer ved deres fravær. Det tjener bestemt ikke de to forlag til ære, at de har ladet en sådan bommert slippe igennem korrektoren.

Disse skønhedsfejl skal de to forfattere dog ikke kritiseres for. Der skal nemlig ikke herske tvivl om, at Villaume og Hein Rasmussen har skrevet en Danmarkshistorie, der vil være til glæde, gavn og inspiration for alle med interesse for Danmarks inden- og udenrigspolitiske dagsorden og udvikling i perioden 1970-2005. Her er masser af nyttige informationer og gode historier at hente, hvad enten det nu drejer sig om udbyggelsen af det danske motorvejsnet, professionaliseringen af dansk idræt, Grønlands nej til EF, debatten om efterlønnen i 1990'erne eller Muhammedkrisen.

Det store smertensbarn, som alle statsministre fra Hilmar Baunsgaard til Anders Fogh Rasmussen har måttet forholde sig til 1970-2005, er dog uden tvivl og sammenligning den danske velfærdsstat. Netop velfærdsstatens høje serviceniveau, eller mangel på samme, har, når det drejer sig om danskernes uddannelse, sundhed og sociale forhold, været et tilbagevendende emne ved alle folketingsvalgene i perioden. Spørgsmålet om de påkrævede skattemidler til finansieringen af velfærdsstatens ydelser blev ikke mindst drøftet intensivt fra midten af 1970'erne. Det danske landbrugs- og industrisamfund var i takt med den øgede industrialisering og motorisering efter 1945 blevet voldsomt afhængig af stabile tilførsler af olie fra Mellemøsten, så den internationale oliekrise i vinteren 1973-1974 ramte hårdt. De 14 bilfrie søndage bliver for en kurios bagatel at regne, når man læser Poul Villaumes redegørelse for, hvilke konsekvenser de manglende olieforsyninger fik for danske varers konkurrenceevne og prisniveau i forhold til udlandet. Hertil kommer så Folketingets sammensætning efter jordskredsvalget i 1973. De vælgere, der var kørt fast

i velfærdsstatens skatte- og lovebureaukrati eller følte, at ungdomsoprørets seksuelle frisind trods alt var gået for vidt, gav ved denne lejlighed både Fremskridtspartiet, Kristeligt Folkeparti og Centrumdemokraterne plads på Christiansborg. Det forrykkede den magtbalance, der i årtier havde hersket mellem de fire gamle partier, der på godt og ondt havde været arkitekterne bag skabelsen af det danske velfærdssamfund, hvilket forårsagede en del politisk turbulens i årene fremover. Ikke mindst gik de nye partier på en indbringende strandhugst hos Socialdemokratiets vælgerkorps, der med parcelhus, bil og centralvarme havde tabt interessen for forgange årtiers paroler om solidaritet og økonomisk demokrati.

Mest vidtrækkende var oliekrisens betydning dog for den danske økonomi, der fik et knæk, som det tog næsten tyve år at komme sig over. Der blev efterfølgende taget mange og gavnlige initiativer til afhjælpning af denne afhængighed af udenlandske energikilder, men skaden var sket. Først med den borgerlige regerings forbrugsdæmpende økonomiske indgreb i 1980'erne blev underskuddet på betalingsbalancen forbedret, hvilket dog ikke var ensbetydende med, at arbejdsløsheden forsvandt fra den ene dag til den anden. Det var faktisk først i 1990'ernes begyndelse, at dansk økonomi igen blev vurderet til at være blandt de sundeste i Europa.

1970-2005 var også de 35 år, hvor ekstreme politiske, kriminelle og religiøse grupperinger i Danmark ikke veg tilbage for at benytte sig af ekstremt voldelige metoder over for politiske modstandere eller politiet, ligesom det også skete, at uskyldige kom til at befinde sig i frontlinjen, når "systemet" skulle bekæmpes med brosten og brand i gaden. Hvad angår disse til tider borgerkrigslignende tilstande, skal man vist tilbage til Besættelsens mørkeste dage 1940-1945 og Karl-Gustavkrigene 1657-1660 for at have oplevet noget lignende. Det bærer vidnesbyrd om, at Danmark ikke altid har fået lov til at give den som et idyllisk smørhul, hvor politiets vigtigste rolle er at følge ællinger over gaden.

Både titlen *Et land i forvandling* og bogens forside, der prydes af en tørklædeklædt kvinde af mellemøstlig oprindelse, der bevæger sig igennem et siddende folkehav af (forholdsvis) blonde danskere, bærer vidnesbyrd om, at det var i perioden 1970-2005, at befolkningssammensætningen i Danmark ændrede sig fra at have været en fortrinsvis homogen størrelse, til at blive et væsentlig mere etnisk broget kludetæppe. I første omgang kom der gæstearbejdere fra Jugoslavien, Tyrkiet og Pakistan til Danmark med henblik på beskæftigelse i den ekspanderende og underbemande danske industrisektor, men det var i 1980'erne, at den danske nationalstat for alvor kom under pres under indflydelse af øget

indvandring fra det fattige og krigshærgede Mellem-østen. Dette skyldtes ikke mindst Udlændingeloven af 1983, der sikrede enhver udlænding, der søgte asyl med Danmark som førsteprioritet, garanti for ophold i landet, indtil ansøgningen var behandlet. Hvis den pågældende ansøger fik asyl i Danmark, havde man desuden ret til at hente slægt og familie til Danmark med henblik på familiesammenføring. I sig selv er det problematisk nok, at Dansk Flygtningehjælp fik så stor indflydelse på denne lov, som organisationen gjorde, men det er straks værre, at denne meget liberale flygtningelov ikke blev fulgt op af en konsekvent og sammenhængende integrationspolitik. Det gav grobund for stor arbejdsløshed, ghettodannelser, religiøs radikaliserings og øget kriminalitet blandt de muslimske indvandrere. At det gik så galt, at man i Danmark i det 21. århundrede må forholde sig til tvangsomsykninger og -ægteskaber, sharialov og religiøst motiverede overfald på homoseksuelle og jøder, hænger for en stor dels vedkommende sammen med den berøringsangst, der prægede danske myndigheder og politikere langt op i 1990'erne; en berøringsangst, der ikke mindst hang sammen med frygten for at blive udpeget som racist eller det, der var værre. Racist var for 20-25 år siden en så negativt ladet betegnelse, at det i henhold til Søren Hein Rasmussen var ensbetydende med, at medierne og den offentlige mening stiltiende accepterede både verbale og fysiske overgreb på personer og foreninger, der på mere eller mindre lodig vis kritiserede de muslimske indvandrere.

Udenrigspolitik var det for Danmarks vedkommende også slut med at hygge sig i smug og give den i rollen som allieret med forbehold. Den store verden pressede sig i stigende grad på i takt med Danmarks medlemskab af EF i 1972, afslutningen på Den Kolde Krig 1989-1991, folkedrabene på Balkan i 1990'erne og terrorangrebet 11. september 2001, der gjorde Danmark til krigsførende nation i både Irak og Afghanistan. Taler vi om det mere fredelige EF, eller EU som det har heddet siden 1993, har forfatterne den interessante pointe, at danskerne faktisk er godt tilfredse med dette europæiske integrationsprojekt, så længe det blot drejer sig om det økonomiske samarbejde. Begynder EU's lovgivnings- og centraliseringsbestræbelser derimod at koncentrere sig om egentlig afgivelse af national suverænitet, får piben straks en anden lyd, hvilket resultatet af folkeafstemningerne om Maastricht-traktaten i 1992 og ØMU'en (Den Økonomiske Monetære Union) i 2000 er gode eksempler på.

Dansk udenrigspolitik drejede sig dog ikke altid blot om krumme agurker og om, hvorvidt dronning Margrethe fortsat skulle være til stede på femkronen. Under Den Kolde Krig var Danmark, grundet sin geografiske rolle som porten til Østersøen, samt

de jyske flyvepladseres offensive og defensive muligheder, en vigtig brik i det militærstrategiske spil mellem NATO og Warszawapagten. Det blev ikke mindst åbenbart i 1980'erne, hvor det nukleare rustningskapløb nåede nye højder, og permafrosthiveauet mellem de kapitalistiske demokratier i vest og de kommunistiske diktaturstater i øst sank til et nyt lavpunkt. NATOs dobbeltbeslutning om opstilling af nukleare raketter med henblik på at tvinge Sovjet til forhandlingsbordet resulterede på dansk grund i den såkaldte "fodnotepolitik", hvor et alternativt sikkerhedspolitisk flertal bestående af Socialdemokratiet, Det Radikale Venstre, Socialistisk Folkeparti og Venstre Socialisterne løbende fremsatte alternative dagsordener og kritik, der var i direkte strid med USA's og NATO's officielle forhandlingslinje. Det stillede i manges øjne direkte spørgsmålstegn ved Danmarks tilhørsforhold og opbakning til NATO, og selv næsten 30 år efter kan fodnotepolitikken fortsat bringe sindene i kog og bruges som ammunition i debatten om Danmarks udenrigspolitiske prioriteringer. I bakspejlet kan det undre, at hverken den borgerlige regering eller det alternative flertal gik målrettet efter et folketingsvalg på fodnotepolitikken, men her spillede hensynet til velfærdsstaten igen en vigtig rolle. Hverken Poul Schlüter på den ene side eller Det Radikale Venstre på den anden side var i 1980'erne interesserede i at ødelægge de økonomiske indgreb, der havde til hensigt at rette op på Danmarks skrantende økonomi med et regeringsskifte. Så derved blev det. Velfærdsstatens overlevelse vandt på bekostning af Danmarks udenrigspolitiske prestige, men arrenerne efter fodnotepolitikken er altså knapt helet endnu.

Ovenstående er blot et par enkelte nedslag i de utallige emner, begivenheder og personer, som de to forfattere kommer omkring 1970-2005, og som under læsningen fangede netop denne anmelders opmærksomhed. Man er i hvert fald ikke i tvivl om relevansen af titlen *Et land i forvandling*, for en så voldsom forvandling, som den det danske samfund har gennemgået 1970-2005, tør man vel nok betegne som noget nær unik. Om Danmark og danskerne så under indtrykket af Muhammedtegninger, global opvarmning og international finanskriser vil kunne bevare og udbygge profilen som Finn Slumstrups moderne og vidensbaserede velfærdsstat, kan kun tiden vise. Under alle omstændigheder har Poul Villaume og Søren Hein Rasmussen med *Et land i forvandling* vist os de veje, biveje og omveje, som vi valgte at gå, og som resulterede i, at det gik som det gik fra 1970 til 2005.

Jakob Ørnbjerg